

Zenbatu ditut, eta laurogei inguru Faber dago Koloniako telefono liburuan. Oso deitura arrunta da Faber alemanez. Bestetik, *homo ludens* eta *homo sapiens* dagoen bezala, *homo faber* dago: tresnagilea, teknikoa. Batzuek hain zuzen tresnagilea izatea gizonaren definiziotzat hartu izan dute Aro Garaikidean. Marx eta Engelsek ere hala egiten zuten. Max Frischen eleberria gizaki garaikide horren ondorearen paradigma bat da. Gertakariak 1957'an kokatzen dira: Mundu Gerra ez da aspaldi bukatu, Europa berregintzako euforia teknikoan bizi da. Urte horietan, inkonformismoaren espresioa Frantzian Camus, Sartre, existenzialismoa ziren. Max Frischen protesta garai bereko Heideggerren teknikaren kritikatik doa gehiago. Horregatik Faber deritzo bere nobelako protagonistari.

Walter Faber, Unescoentzat

New Yorken lan egiten duen ingeniari suitzarra da. Buru tekniko bat. Sentimenduei eta hala-beharrak bezalako sineskeriei kasurik ez die egiten. Mexikora hegaldu batean, estudiantetan ezagutu zuen lagun baten anaiaren alboan halabehartzen zaio eserlekua. Biok Joachimena bila jungal ibiliko dira: bere burua urkatuta aurkitzen dute. Berrit New Yorken, amoranteari aspertuta ihes egitearren, gurutzero bat hartzen du bat-batean Parisera, itxuraz irrazionalki. Ontzian Sabeth neska gaztea ezagutzen du, lehen momentuan Hanna, bere estudiantetako andregaiaren antza duena, iruditzen zaiona. Baina pentsatzen du Hanna gero Joachimekin ezkondu zela, Mexikon jakin berri duelako, iruditut zaiola ho-

ri. Hala ere 36-37ko oroipenek ez dute guztiz bakean uzten: zergatik ez zuen orduan Hanna ezkondu, erdi-judua zena eta hiritargo suitzarrak babesa eman izango ziokeena, haurdun zegoela jakinda, gainera. Dena den, Sabethekin maitemundurik, biek Europan zehar elkarrekin bidaiatzen dute. Ustekabeen ondorioz, Faberren buru-barru teknikoa aski kordokarazia da, Atenasen ezusteko batek nobelaren desenlaxea halabehartzen duenean.

Gertatu den guztiaz berrit oroitzean, Faberrek —orain nobelaren idazle— ezin du istorioa koadratu. Zer gertatu da zehazki? Nola esplikatzen da? Halabeharra, patua, kontzeptu lausoak dira. «Nik ez dut Halabeharren eta Patuan sinesten; tek-

nikaria naizenez, gertagarritasunaren formulen arabera pentsatzen ohitua nago» (29 or.). Baina agerian dago, bizitza kasualitateez egin da, ez da planifikatu dugun historia bat. Kontrolatzen ez dugun kondaira batean nabigatzen ari gara. Faberren modernitate maskulinoak razionalki eta matematikoki kontrolatu nahi luke, baina ez du lortzen bizitza bere egian atzematea. Sabeth, alabaina, berak bezalaxe Hannak galtzen du, mitoak razionalki maite dituen modernitate femininoak (214 or.). Yukatango emakumeengandik hain diferenteak, bere independentziarako grina amorratuarekin. Eta Sabeth bera, modernitate bikoitz honen haur alai, errugabea, etorkizun gabeko bidaia bat baizik ez da.

Max Frischen nobela ez da propioki sozial-kritikoa. Gure mundu honekiko deserosotasun sentimendua da gehiago azaltzen duena. Inor ez da gaiztoa. Baina kultura honek sentimenduekin ez daki zer egin. Ez du jakin nazismoak pertsegituei efikazki laguntzen. Ez du bere egoismoaren kontzientzia txarrik, edo razionalizatu egiten du hori segituan, barnean higitzen hasten zaion edozein bihozkada bezala, ezabatzeke. Sentimenduren batek gainezkatzten duen orduko, Faber galduta dago. Ezin du onartu, bere tresneria razional guztiaz baliatzen da autengainatzeko.

Makinaren sotiltasun perfektu batean idatzia, estilo kolokialean —kolokioa teknikarien artean suposatzen bada—, gaiari beti behatzaile gisa oharitzen, nobela honetan hainbat azterkizun legoke, eskolan egiteko adibidez: 1. Walter eta Hanna, bi mo-

derniteren eredu gisa, 2. Faberren antzaldaketak (bere buruarekiko, naturarekiko), 3. Teknika eta natura, teknika eta artea (museoak), 4. Figura femininoak eta modernitatea, 5. Autoengainu eta gizon-emakumeen arteko engainu mekanismoak, 6. Ezustekoaren rola bizitzan, bilatu gabeko askatasun espazioak oparitzen (ia beti berritro galduek) eta abar.

Gerraondoa asko egon zen mundu teknifikatuaren kontzientzia kritiko hau (orduan ere gutxiengotarra, noski). Ez dut uste itzalia denik. Gandiaga hil eta utzi dituen zirriborroen artean, papertxo batek hauxe dio: «*Zenbat kantu hil/daramadan barruan! / Zenbat kantu hil, / lana deritzonak itoa, / zenbat kantu hil, / homo faber-aren zerbitzu/itsuan!*». Frisch bezala, Gandiaga ere, bere erara, teknikaren meditazioan. Modernitatez meditazioa baita hori.

Moderniaren meditazioa